

Alevi İbadetlerinin İslam'daki Yeri

Mustafa Cemil Kılıç:

Önsöz

Alevi, Bektaşî, Kızılbaş, Ehlihak, Lahçî, Amuca, Bedreddini, Kakai, Sarılı, Tahtacı, Sıraç, Çepni vb. adlarla anılan Aleviler; Anadolu, Balkanlar, Orta Doğu, Orta Asya ve Türk dünyasının diğer bölgelerinde yaşayan özgün bir topluluktur.

Aleviler; etnik olarak Türkmen, Zaza, Kürt, Arnavut, Boşnak, Azerbaycan Türk'ü, Kırgız, Kazak, Arap ve Pomak gruplardan oluşmaktadır. Bununla birlikte Alevilerin yüzde doksandan fazlası Türkmen'dir. Kazak, Kırgız, Azerbaycan Türk'ü, Zaza ve Pomakların da Türk orijinli oluşları dikkate alındığında Alevilerin büyük çoğunluğunun Türkiye topluluklarından meydana geldiği görülmektedir.

Türk / Türkmen kültürü Alevi inancının baskın unsurudur. Emevi / Abbasi Arap kültürü ile yoğrulmuş Ortodoks İslam'ın, diğer bir ifadeyle Sünniliğin ve Fars kültürünün egemen olduğu Şiiiliğin dışında özgün bir İslami yorum olan Aleviliği Türk kavimlerinin İslam anlayışı biçiminde tanımlamak da mümkündür. Nitekim Alevilikte İslam öncesi Türk inançlarının derin izleri mevcuttur. Bu izler İslamileştirilmiş bir vaziyette mevcudiyetini sürdürürken kimi Ortodoks İslam unsurları da Türk kültürüyle harmanlanmıştır.

Bu çalışmada Alevi inanç, ibadet ve kültürünün İslamiliği konu edilmektedir. Gerek itikadi gerek kültürel açıdan gerekse ibadetler bakımından Aleviliğin Ortodoks İslam karşısındaki konumu hep tartışma mevzuu olmuştur. Bu tartışmalarda yüzyılların getirdiği bir akıl tutulmasının kuşatıcı baskısı nedeniyle izhar edilmese bile **Alevilik** için için İslam dışı görülmüştür. Kimileri Aleviliğin İslam dışılığına dair yanlış kanı ve yanılsamalarını alenen ifade ederken kimileri de Sünnileştirme ve Şiileştirme ya da bir başka söyleyişle asimile ederek kendindenleştirme hedefleri koşutunda bu inancı İslam dairesi içinde gördüklerini kerhen ve gayri samimi bir biçimde beyan etmektedirler.

Oysa bize göre Alevilik mevcut tüm ritüelleri, inanç esasları ve kültürel çerçevesiyle gerçek anlamda İslamidir. Çalışmamızda bu İslamiliği net bir biçimde gözler önüne sermekteyiz. Ancak bilmekteyiz ki, yukarıda zikrettiğimiz akıl tutulmasının kuşatıcı baskısını kıramayanlar gösterdiğimiz çabaya rağmen bu gerçeği kabul hususunda zorlanacaklardır. Bununla birlikte bu çalışma söze konu amaç hususunda umutsuz olmadığımızın da en çıplak göstergesidir.

Yüksek bir görme ve anlama yetisine sahip olup yüzyılların getirdiği akıl tutulmasını kırarak "İslami Aleviliği" teşhis edebilenlere ne mutlu...

Mustafa Cemil Kılıç

İstanbul / Ocak 2007

İçindekiler

1. TEK BİR ALEVİLİK VARDIR 11
2. AKIL TUTULMASI VE NAMAZ 29
3. AKIL TUTULMASI VE ORUÇ 46
4. AKIL TUTULMASI VE HAC 63
5. AKIL TUTULMASI VE ZEKAT 70
6. ALEVİLER VE KUR'AN-I KERİM 83
7. HAZRETİ İMAM ALİ VE TANRISALLIĞI 109
8. DİN DERSİ ALEVİLERİ YOK SAYIYOR 128
9. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERS KİTAPLARI HAKKINDA RAPOR 131
10. İSLAMİ EKOLLERİ KUR'AN'DA BULUŞTURMA ÇABASI 149
11. ALEVİLER OLMASAYDI 153
12. ALEVİLİK VE TÜRK DİLİ 159
13. TÜRK TARİHİNİ YENİDEN OKUMAK 166

14. ATATÜRK DEVRİMLERİ İSLAM'A KARŞI MIDIR? 174
15. SÜNNİLER NE KADAR MÜSLÜMAN? 189
16. ALEVİ KURULTAYI 199
17. ALEVİ KURULTAYINDA YAPTIĞIM KONUŞMA 205

Tek Bir Alevilik Vardır!

Yüzyıllardır baskı, sürgün, katliam ve başkaca her türlü yol kullanılarak sindirilmek istenen Alevilik, nihayet tam yok oldu denilirken yeniden doğuyor. Kim ne derse desin günümüzde Alevilik açısından tam bir rönesans yaşanıyor. Bu rönesansı engellemek artık hiçbir biçimde mümkün değildir. Ancak yine de Alevilik karşıtlarının son bir hamle ile ona kendi inançsal ve siyasal kimlikleri doğrultusunda yön verme çabalarının yaşanmakta olduğu da yadsınamaz. Biz buna "Aleviliği başkalaştırma çabaları" diyoruz. Söz konusu başkalaştırma çabalarının dayandığı en önemli savlardan biri de Aleviliğin homojen olmadığı / birden fazla Aleviliğin olduğu savıdır. Kesinlikle biliyoruz ki, son tahlilde bu çabalar da başarılı olamayacaktır. Çünkü Aleviliğin sarsılmaz kimliği kendini her çeşit yozlaşmanın olumsuz etkisinden koruma gizilgücüne / potansiyeline sahiptir. Bu gizilgüç, Aleviliğin dinamizminin de bir parçası olarak görülmelidir. Özün korunması çerçevesinde Alevi inanç ve kültürü devingenliğinin doğal sonucu olarak kendini modern ve kentsel koşullara uyarlamaktadır.

Bilindiği üzere Aleviliği başkalaştırma çabaları ana hatlarıyla şu şekilde belirmektedir:

1. Alevilik İslam dışıdır; ayrı bir dindir. Zerdüştiliğin ya da Yezidiliğin bir türevi olup Kürt etnisitesinin historik dinidir.

2. Alevilik Şiiğin bir koludur.

3. Alevilik İslami bir kültürdür. Aleviler aslında Sünnidir. Beş vakit namaz, Ramazan orucu, Kabe'ye hac vb. Sünni ritüeller Aleviliğin de ritüelleridir.

Aleviliği İslam dışı ayrı bir din olarak gören ya da görmek isteyen çevrelerin tezleri ciddi hiçbir dayanağa sahip değildir. İslam dışılık iddiasına dayanak olarak kullandıkları unsurlar aslında İslam ile doğrudan doğruya ilgili olmayıp Ortodoks Müslümanlığın kimi ritüel ve itikatlarından ibarettir. Bu noktada İslam'ın ne olduğunu tespit aslında konunun en yaşamsal alanını oluşturmaktadır. Mezhepsel özelliklerle değil de nesnel ölçütlerle devinildiğinde İslam'ın en temel niteliklerini belirlemek zor değildir. Bu cümleden olarak ifade edelim ki, İslam üç temel öge üzerinde yükselmektedir. Bunların ilki "Tevhit İnancı"dır. Bu ilke, Türkçe karşılığı "Tanrı'dan başka tapacak yoktur." demek olan "lailaheillallah" sözüyle formüle edilmiştir.

İkinci ilke, "Nübüvvet İnancı"dır. Nübüvvet, peygamberlik demektir. Buna göre İslam dininde Tanrı'nın insanlar arasından seçtiği özel kişilere vahiy gönderdiğine inanılmaktadır ki bu kişilere de "Resul" ya da "Nebi" adı verilmektedir. İslam inancına göre ilk peygamber Hazreti Adem'den son peygamber Hazreti Muhammed'e değin dinsel kaynaklarda bildirilen tüm peygamberlere inanmak İslam dinini benimsemenin temel koşullarındandır.

Üçüncü ilke, "el-emru bi'l-ma'ruf ve'n-nehy- i an'il- münker"dir. Türkçe karşılığı "iyiliği özendirme ve kötülükten sakındırma" demek olan bu ilke bilindiği üzere içerik itibarıyla yeryüzündeki tüm dinlerin ortak özelliğidir. Tüm dinler gibi İslam'ın da amacı insanlar arasında iyiliği egemen kılma ve kötülüğü mümkün olduğunca yok etmedir.

İşte bu üç ilke İslam'ın kimliğini ortaya koymaktadır. Her hangi bir dinsel akımın İslami olup olmadığının saptanmasında göz önünde bulundurulması gereken ölçütler bunlar olmalıdır.

Bu üç ilke açısından değerlendirildiğinde Aleviliğin İslami bir akım olduğu apaçıktır. Çünkü Alevilikte Tanrı'nın birliği, peygamberlere inanma ve iyiliği özendirip kötülükten sakındırma ilkeleri tüm netliğiyle mevcuttur.

Ahiret İnancı konusunda Aleviliğin batını / içsel yorumlarının olduğu hatırlandığında ve ruh göçü / tenasüh, devriye inançları çerçevesinde değerlendirilip cennet ve cehennem gibi kavramları reddetmek bir yana onları yeni bir açıklamaya tabi tutarak dışsal soğukluk ve katılıktan kurtarıp tasavvufi / mistik bir anlama büründürdüğü görülecektir.

Melek İnancı da aslında tanrısal güçlerin simgesel ifadesinden başka bir şey değildir. Şöyle ki; Tanrı'nın varlığından bağımsız olarak ontolojik anlamda meleklerden bahsetmek söz konusu değildir. Melekler Tanrı'nın güçlerinin anlatıldığı simgeler ve muhayyel varlıklardır. Daha açık ifadeyle, sözgelimi Cebrail Tanrı'nın vahyetme gücü ve özelliğinin simgesel ifadesidir. Alevi-Bektaşî inancında da melekler tam da bu şekilde anlaşılmaktadır.

Kader inancı, bilindiği gibi diğer İslami akımların da üzerinde en çok tartıştığı spekülâtif bir dinsel unsurdur. Sünnî İslam anlayışındaki haliyle kader inancını reddeden ünlü Mutezile akımı Şii'lik ve Aleviliği de etkilemiştir. Buna göre Sünnî İslam anlayışının zıddına Alevi ve Şii inancı açısından kişi eylemlerinde özgürdür; bundan dolayı da sorumludur. Tanrı kişiyi kendi yaptırdıklarından dolayı sorumlu tutamaz, çünkü o adildir.

Aleviliği namaz, oruç ve hac gibi ritüeller açısından ele aldığımızda da onu İslam dışı saymak hiçbir biçimde olanaklı değildir.

Namaz sözcük anlamı olarak dua, yalvarma ve yakarma demektir. Bunu belli kalıp ve şekillere hapsedmek içtenliği ve manevi zevki sınırlamak ve hatta yok etmek demektir. Alevilikte dua, yalvarma ve yakarma demek olan namaz her türlü kalıp ve şeklin mekanik soğukluğundan kurtarılmıştır. Tanrı'ya yalvarma ve yakarmanın hiçbir kalıp ve şeklinin olmayacağı aslında Kur'an'ın bir ilkedir. Nitekim Kur'an'da Tanrı'nın ayakta iken, otururken ve yatarken anılabileceği ve böylelikle ona ibadet edilebileceği belirtilmektedir.(1)

Sünnî ve Şii'lerin namaz konusunda ileri sürdükleri şekilsel ve zamansal koşullar tamamen gelenek kaynaklı yorumlardır. Söz konusu gelenekler de Ortadoğu halklarının tapınma şekilleridir. Oysa Aleviler, geleneksel Türk / Türkmen tapınma biçimleriyle "namaz" ibadetlerini yerine getirmektedirler. Alevilikte namazın adı bilindiği gibi cem törenidir. Cem töreni Aleviliğin temel ibadetlerinden olup Kur'an'daki "salat" sözcüğünün "Türkmençe"sidir. Alevilikte namaz sözcüğü yerine niyaz ifadesi de kullanılmaktadır.

Sünnî ve Şii ekoller geçen bunca yüzyıllara karşın halen namazın şekli ve vakitleri konusunda görüş birliğine ulaşabilmiş değildirlere. Sünniler günde beş vakit namazdan bahsederken Şii'ler, günlük namazların üç vakit olduğunu savunmaktadırlar. Ayrıca Sünnî ekoller kendi içlerinde de bu konuda farklı yorumlara sahiptirler. Sözgelimi yatsı namazından sonra kılınan vitir namazı Hanefîlerde "vacip" iken Şafiîlerde "sünnet" olarak görülmektedir. Kimi çağdaş Sünnî bilginler de Kur'an'da beş vakit değil üç vakit namazın farz olduğunu, üstelik bunların Şii anlayıştaki gibi sabah, öğle ve akşam biçiminde değil sabah, akşam ve gece namazı biçiminde olduğunu ileri sürmektedirler. Sünnî İlahiyatçı Prof. Dr. Süleyman Ateş bu görüşün seslendiricileri arasında son dönemde öne çıkmaktadır.

Her ikisi de Sünnî ekol olan Hanefîlik ve Şafiîlik arasında namazlar konusunda aslında pek görülme de çok derin başkaca ayrılıklar da vardır. Sözgelimi farz namazları cemaat halinde kılarken "fatihâ suresi"ni namazı kıldıran imamın okuması yeterli midir, yoksa imamlarla birlikte cemaatteki de içlerinden bu sureyi okumak zorunda mıdırlar, şeklinde bir tartışma mevcuttur. Bu basit bir tartışma değildir. Çünkü Şafiîler, Hazreti Muhammed'den rivayet edildiğine inanılan bir söze / hadise dayanarak "fatihâsız namaz, namaz değildir." anlayışıyla cemaatteki herkesin içinden bu sureyi okuması gerektiği, sadece namazı kıldıran imamın okumasının yeterli olmayacağı düşüncesindedirler. Oysa Hanefîler sadece imamın okumasını yeterli görmektedirler. Hatta cemaatteki okumasının mekruh / dinen çirkin olduğunu savunmaktadırlar. Buna göre Şafiîler, Hanefîlerin cemaat halinde kıldıkları namazları cemaatteki okumasının sureyi okumamalarından ötürü geçersiz görmektedirler. Yine bir diğer fark da bayram namazları konusundadır. Bayram namazları Hanefîlerde "vacip" iken Şafiîlerde ve Malikîlerde "sünnet"tir.

Bu örneklerle anlatmaya çalıştığımız husus, zannedildiği gibi tek bir Sünniliğin olmadığını ortaya koymaktır. Kendi aralarında bile bu denli farklı yorumlara sahiplerken Sünnilerin Alevileri, kendi anladıkları biçimde namazın varlığını kabul etmemeleri nedeniyle İslam dışı olmakla itham etmeleri en azından dürüst bir tutum değildir. Bu konuda pek çok örnek bulunmaktadır. Bu husus ayrı bir yazı konusu olduğundan burada bu kadarıyla yetiniyoruz.

Oruç ibadeti konusundaki yorum da Aleviliği İslam dışına itemez. Kuşkusuz Tanrı hiçbir şeyi boş yere isteyecek değildir. Bu bağlamda oruç ibadetiyle Tanrı'nın gerçekleşmesini irade ettiği amaç gereğince kavrandığında oruca dair ortaya konan zahiri / dışsal kalıpların ve zamansal koşulların birer araç ve tali unsurlar olduğu anlaşılacaktır. Kur'an'da oruç konusunda pek çok ayet bulunmaktadır. Bunlardan birinde şöyle denilmektedir:

"Ey İnananlar, Oruç sizden öncekilerin üzerine yazıldığı gibi sizin de üzerinize yazılmıştır. Bu sayede korunmanız umulmaktadır."(2)

Görülebileceği üzere oruç tutmaktaki amaç korunmaktır. Kişi nefisini kötülüklerden, çirkinliklerden korumak amacıyla oruç tutmalıdır. Kur'an'a göre Tanrı orucu bu amaçla emretmiştir. Yine kuşku yok ki Tanrı amaca giden yolda araçlara takılıp kalacak değildir. Asıl olan araç değil amaçtır. Amaç nefsi ıslah etmek ise bunu belli bir zaman dilimine / Ramazan ayına hasretmek ne derece doğrudur? Aleviler oruç ibadetlerini yüzyılların getirdiği gelenekten kaynaklanan bir tecrübe ile Muharrem ayında yerine getirmektedirler. Buradan hareketle oruç ibadetinin Ramazan ayına has bir ibadet olduğunu ileri sürüp "nefis terbiyesi sadece Ramazan ayında olur." demek hem zahiriliğe tutsak düşmektir hem de kara mizahtır. Konuya nefis terbiyesi açısından bakıldığında Alevi ahlakının temelini oluşturan "ele, dile, bele sahip olma" ilkesi zaten oruçla ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeyi hedeflemekte değil midir?

Sözün özü Ramazan ayında oruç tutma ritüelini benimsemiyor diye Aleviliği İslam dışı saymak mümkün değildir. Aksini iddia etmek sadece bir iddia olarak kalmaya mahkumdur. Aleviler İslam sayılmak için Ramazan'da oruç tutmaya başlayacak değildirler. Aynı şekilde bundan dolayı kendilerini İslam dışı görececek de değildirler.

Zekat konusunda gelince... Bu konuda Aleviler, Sünni ve Şii'lerden daha yüksek bir duyarlılık içerisindedirler. Zekattaki amacın ekonomik anlamda toplumsal dayanışmayı gerçekleştirmek olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Buradan hareketle rahatlıkla diyebiliyoruz ki, Alevilikte toplumsal dayanışma Sünni ve Şii anlayışta olduğundan daha yüksektir. Diğer bir deyişle Zekat, Aleviliğin çok büyük önem verdiği bir ibadet olarak öne çıkmaktadır. Alevilikte buna paylaşıma denilmektedir. Tarihte Alevi ocakları toplumsal dayanışma ve paylaşmanın doruğa çıktığı, en güzel örneklerinin yaşandığı seçkin ve kutsal kurumlar olarak bilinmektedir. Bu işlevlerini halen sürdürmeye devam etmektedirler.

Aleviliği Hac İbadeti konusunda değerlendirdiğimizde ise karşımıza çıkan nesnel gerçeklik şudur:

Ortodoks İslam anlayışında Hac İbadeti Allah rızası için yolculuğa çıkıp ihrama girerek, inanişâ göre yer yüzünde Allah'a ibadet amacıyla yapılan ilk bina olan Kabe'yi ziyaret ve tavaf etmek, Arafat adlı yerde vakfe yapmaktır. Bu konuda da Kur'an'da çeşitli ayetler bulunmaktadır. Alevi geleneğinde böyle bir ibadet yoktur. Hac İbadetinde Tanrı'nın rızasını kazanmak için bir yolculuğa çıkıp dince kutsal görülen bir mekanı ziyaret etmek esastır. İslam'ın doğduğu coğrafyada dince kutsal görülen yer Kabe idi. Doğal olarak oranın ziyaret edilmesi Hac ibadeti için ihdas edilmiştir. Hac ibadetinin bölgede İslam'dan önce de uygulandığı bilinmektedir. İslam dini çok geniş bir alana yayıldıktan sonra insanların binlerce kilometre uzaklıktaki yerlerden aylarca süren yolculuklarla bin bir meşakkat içinde Kabe'ye varmaları, bu uğurda mallarını harcamaları gerçekten çok büyük sıkıntılara yol açmıştır. Tanrı, insanlar için zorluk isteyecek değildir. İslam'ın ilk yıllarında Arap yarımadasının çeşitli yerlerinden Kabe'ye ziyarete gitmek ile daha sonraki yıllarda ta Orta

Asya'dan, Kuzey Afrika'dan Kabe yollarına düşmek eşdeğer bir ibadet olarak görülebilir mi?

Günümüz koşullarında ulaşım olanaklarının çoğalması ile sorunun başka bir boyut kazandığı düşünülse de uzak mesafeden gelenler ile daha kısa mesafeden gelenler arasında hem harcanan zaman hem de mal bakımından pek de bir şey değişmiş değildir. Yaşadıkları bölgelerde binlerce, milyonlarca insanın açlık ve yoksulluk içinde yaşadığı / yaşamaya çalıştığı gerçeği karşısında Müslümanların yüksek meblağlar harcayarak Hacca gitmeleri ne derece dinidir? İslam'ın Tanrısı gerçekten böyle bir ibadeti yoksulların yoksulluklarına ve açların açlığına tercih edebilir mi? Kabe'yi ziyaret etmek için harcanan paralarla yoksulluğa karşı mücadele edilse daha doğru ve daha dini bir davranış sergilenmiş olmaz mı?

Bununla birlikte insanlar yine de dince kutsal kabul edilen yerleri ziyaret etme arzularını yaşadıkları yerlerdeki ya da o yerlere yakın bölgelerdeki kutsal mekanları ziyaret ederek giderebilirler. Bu da Tanrı rızası için çıkılmış bir yolculuk olarak görülmeli değil midir?

İşte Aleviler bu düşüncelerden hareketle yoksullara ve kimsesizlere yardım etmeyi ve böylece onların gönlünü ziyaret etmeyi gerçek Hac olarak görmekte, Kabe yollarında harcanacak paralarla yoksulluğa karşı mücadeleyi daha kutsal bir ibadet olarak değerlendirmektedirler. Kabe'nin kimi İslami kaynaklarda "Tanrı'nın Evi" biçiminde nitelendiği bilinmektedir. Alevi-Bektaşî inancında Tanrı'nın gerçek evi aslında insanın gönlüdür / yüreğidir / kalbidir. Bu nedenle insanların gönüllerini ziyaret etmek Hacların en kutsalıdır.

Nitekim Büyük Alevi Türkmen ozanı Yunus Emre, bu durumu şöyle dile getirmektedir:

"Çalış, kazan, ye, yedir.
Bir gönül ele getir.
Yüz Kabe'den yeğrekdir
Bir gönül ziyareti."

Alevileri Kabe'yi ziyarete çağıran Sünni-Şii misyonerlere susturucu yanıtı aslında yüzyıllar önce Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli vermiş bulunuyor:

Hararet nardadır, sacda değil.
Keramet baştadır, tacda değil.
Her ne ararsan kendinde ara,
Mekke'de, Kudüs'te, Hacda değil.

Alevi-Bektaşî inancında Allah rızası için dince kutsal kabul edilen yerleri ziyaret etme ritüeli de mevcuttur. Bu maksatla türbe ziyaretleri Alevilik açısından Kabe'yi ziyaret emek kadar mübarek ve sevap kabul edilmektedir. Anadolu, Balkanlar ve Orta Asya'daki Ahmet Yesevi, Harabati Baba, Karacaahmet Sultan, Hacı Bektaş-ı Veli vb. Alevi ulularının türbelerini ziyaret, Alevilerce Hac İbadeti olarak görülmektedir. Çünkü bu türbeler dince kutsal kabul edilmektedir. Her biri bir Tanrı dostu olan bu ulular Orta Asya, Anadolu ve Balkanları Müslümanlaştıran İslam önderleridir.

Hal böyleyken Kabe'yi ziyarete gitmedikleri için Alevileri İslam dışı bir topluluk olarak görmek de, Aleviliği İslam dışı saymak da mümkün değildir.

Aleviliği İslam dışı göstermeye çalışanlar bizce iki amaca hizmet etmektedirler:

Birinci amaç; Aleviliği yeniden inşa ederek Zerdüştiliğe ya da Yezidiliğe bağlamak böylece etnik bölücülüğe yeni bir zemin kazandırmaktır. Alevilik ile Zerdüştilik ve Yezidilik ya da Mezopotamya kökenli diğer dinler arasında kurulmaya çalışılan bağlar tam anlamıyla zorlama yorumlarla elde edilen uyduruk bağlardır. Alevilik ile sözü geçen dinler arasında kültürel etkileşimler elbetteki olmuştur. Kaldı ki bu da çok doğaldır. Halkların ve dinlerin birbirlerinden kültürel anlamda etkilenmeleri kaçınılmazdır. Bu etkileşimleri

sosyolojik ve historik gerçekleri göz ardı ederek yorumlamaya kalkıp Aleviliği, Zerdüştiliştirmeye çalışmak gerçekleşmesi hiçbir biçimde imkan dahilinde olmayan beyhude ve çığ bir çabadan ibaret kalacaktır. Çünkü tüm açıklığıyla ortadadır ki, Alevilik İslam'ın, başta Türkmenler olmak üzere Türk kavimlerince yapılan özgün bir yorumudur.

"Alisiz Alevilik" söylemiyle şöhret bulmuş olan bu çaba, Alevilik inancının odağında yer alan "Ali"yi İslam tarihindeki Hazreti Ali'nin dışında başka bir kaynağa raptetme uğraşısını utanmazlık boyutuna taşıyacak derecede çirkinleştirmiştir. Söyleyiş / telaffuz benzerliğini zorlayarak Ali'yi Sümer metinlerinde geçen "Al" veya "Alu" ya da ateşperestlerin ilahının Harran bölgesindeki adlandırması olan "Alla" veya "Al" ile ilişkilendirmeye çalışmak, gerçeği öğrenmek adına sergilenen masumane bilimsel çabalar biçiminde değerlendirilemez. Bunlar, özgün ve historik Aleviliği tam anlamıyla yeniden inşa etmeye matuf mühendislik projelerinden başka bir şey değildir. Bu projenin pratize edilmesi için lazım gelen hiçbir toplumsal ve teolojik olanak yoktur. Hiçbir mühendislik çabası Aleviliği, Türkmen / Türk kültüründen ve İslam'dan koparamaz.

Aleviliği İslam dışı gösterme çabalarındaki bir diğer amaç da onun, İslamilik kimliği istismar edilmek suretiyle Sünni ya da Şii teolojisi ve Sünni-Şii ritüelleri içinde boğulmasına engel olmaktır. Bu çaba aslında iyi niyetli bir çabadır. Ancak biz yine de Alevilere beş ya da üç vakit namazı, Ramazan Orucunu, Kabe'yi ziyareti dayatma ya da empoze etme hedefine set çekmek için ortaya konan bu söylemi deyim yerindeyse "kaş yapmaya çalışırken göz çıkarmak" olarak görmekteyiz. Her ne kadar niyet iyi olsa da bu uğraşların varacağı nokta birinci amaç için çalışanlara zemin kazandırmaktan başka bir sonuç doğurmayacaktır. Beş ya da üç vakit namazın, Ramazan Orucunun ve Kabe'yi ziyaretin Alevilere dayatılmasına ve bu yolla Aleviliğin eritilmesine engel olmak için İslam dışılık söylemini kullanmak, İslam'ı Sünnilere ve Şiilere bırakmak demektir. Oysa savunulması gereken sav gerçeğin kendisi olmalıdır. Bu da Aleviliğin İslami bir yorum olduğudur. Beş ya da üç vakit namaz, Ramazan Orucu ve Kabe'yi ziyaret İslami ritüeller olmaktan ziyade mezhepsel ritüellerdir. Bunlar, İslam'ın değil Sünniliğin ve Şiiliğin ritüelleridir.

"Alevilik İslam'dır" ya da "Alevilik İslam'ın özüdür", söylemini kötüye kullanıp Alevilere Sünni ya da Şii namazını, Ramazan Orucunu ve Kabe'yi ziyareti empoze etmek isteyen uzman ve sinsi Sünni / Şii misyonerlerin hedeflerini gerçekleştirmelerine engel olmak için gerekli olan teolojik ve tarihsel veriler Alevilikte yeterince mevcuttur. Bu verilerin bir kısmını "Laik Türkiye İçin Yükselen Alevilik" adlı kitabımızda ortaya koyduk.

Sünni dinsel eğitimden gelen bir ilahiyatçı olarak tam bir güvenle ifade etmeliyim ki, Alevilik, İslam'ın Türklerce yapılmış özgün bir yorumudur. Türklerin İslam'ı yaşama biçimi olarak anlaşılması gereken Alevilik, aslında İslam dininin Arap ve Fars kültürü içinde eriyip özgün kimliğini yitirerek evrensel bir din olma hüviyetinin pratikte yok olmasına engel teşkil eden yaşamsal bir çıkış kapısı olmuştur. Bu bağlamda gayet net bir biçimde görülmelidir ki, Alevilik, İslam'ın teorik düzlemdeki evrensellik özelliğinin pratikte kendini gösterdiği eşsiz bir örnektir.

Aleviliği Hazreti Ali ve On iki İmam inancı çerçevesinde Şiiliğe eklemleme çabaları da teolojik temelden yoksundur.

Öncelikle belirtmeliyiz ki, Alevilikteki Hazreti Ali inancı ile Şiilikteki Ali inancı farklıdır. Aleviler Hazreti Ali'yi üstün nitelikleri olan bir insan olarak görmenin ötesinde ona uluhiyet / tanrısallık atfetmektedirler. Oysa Şiilikte bu yoktur. Şiiler Hazreti Ali'yi sadece Hazreti Muhammed'den sonra hilafet / imamet makamına ehil tek kişi olarak kabul etmekte. Başka bir deyişle Hazreti Ali, Şiiler için Hazreti Muhammed'den sonraki tek meşru halife / imamdır. İmamların bir diğer özelliği de masum / günahsız oluşlarıdır. Tüm on iki imamlar Şiaya göre masumdur. Oysa Alevilikte Ali sadece bir halife / imam değil aynı zamanda tanrının yeryüzündeki tecellisi / yansımasıdır. Alevi inancının kutsal metinleri olan nefeslerde görüleceği üzere Hazreti Ali tanrısal bir kişiliğe sahiptir. Hazreti Ali Tanrı'nın insan suretinde belirmiş halidir. Bu inanç Alevi-Bektaşî ozanlarının nefeslerinde

çok açık bir biçimde işlenmektedir. Hazreti Ali'den rivayet edilen kimi sözlerde de onun uluhiyet / tanrısallık özelliğini görmek mümkündür. Kaynaklar Hazreti İmam Ali'nin bir sözünde şöyle dediğini bildirmektedir:

"Benim yücelerin yücesi olup kahreden! Benim ölüleri diriltip ihya eden! Benim dirileri ölü kılan! Benim her şeyden evvel olan evvel, benim her şeyden sonra ahir olan! Benim görünen, benim gizli olan!"

Yine Mevlana'nın Divan-ı Kebir adlı yapıtında Hazreti Ali için yazdığı sözler onun uluhiyetini / tanrısallığını ilan etmektedir. Mevlana adı geçen bu eserinde şöyle demektedir:

"...Hakkın yüksek sıfatları Ali'nin vasfıdır. Hakkın sıfatları zaten ayrı değildir. O, Tanrının zatına yapışmış o olmuştur..."

Alevi-Bektaşî ozanlarının nefeslerinde Hazreti Ali'nin tanrısallığına dair sayılamayacak kadar çok örnek mevcuttur. Nefeslerde Hazreti Ali için söylenen niteliklerin bir bölümü tamamen onun uluhiyetiyle ilgilidir:

- O, Şah-ı Merdan'dır. Yani yiğitlerin şahıdır.
- O, Şah-ı Evliya'dır. Yani velilerin şahıdır.
- O, Şir-i Yezdan'dır. Yani Tanrı'nın arslanıdır.
- O, Nihan'dır. Yani sırdır.
- O, Şah-ı Velayet'tir. Yani veliliğin şahıdır.
- O, Ebu Turab'tır. Yani toprağın babasıdır.
- O, Bab'ül-İlm'dir. Yani bilimin kapısıdır.
- O, Emir'ül-Mü'minin'dir. Yani inananların önderidir.
- O, Haydar'dır. Yani arslandır.
- O, Vechullah'tır. Yani Tanrı'nın yüzüdür, tecellisidir.
- O, Kur'an-ı Natık'tır. Yani Konuşan Kur'an'dır.
- O, Levh-i Mahfuz Kalemidir. Yani korunmuş levhayı yazan kalemdir.
- O, Nur-u Rahman'dır. Yani Tanrı'nın ışığıdır.

(Levh-i Mahfuz, korunmuş levha demek olup arşta bulunan ve tüm kutsal kitapların yazılı bulunduğu inanılan kutsal levhadır.)

Hazreti İmam Ali'nin uluhiyeti ile ilgili olarak bir nefes sunarak yetinelim. Bu konuda kanıt bulmak konusunda sıkıntı çekmek bir yana hemen hemen tüm nefeslerde bir şekilde bu inanca bir gönderme olduğu görülmektedir.

"Kün!" deyince var eyledi on sekiz bin alemleri.
Hem yazandır, hem bozandır, levhi mahfuz kalemi.
Küllî dertlerin dermanı, yaraların melhemi.
Hem sakidir, hem bakidir nur-u Rahman'ım Ali.

Yetiş carımıza kurtar medet mürüvvet ya Ali.
Şah-ı Merdan cûşa geldi, sırrın aşikar eyledi:
"Yağmuru yağdıran benim" deyi Ömer'e söyledi.
Ol demde şimşek bakiyıp yedi sema gürlledi.

Hem sakidir, hem bakidir nur-u Rahman'ım Ali.
Yetiş carımıza kurtar medet mürüvvet ya Ali.
Ömer vardı Hak Muhammed katına dedi: "eyle beyan,
Hz. Ali midir ol arşa güreleyen,

çarh-ı gerdunun elinden sırr-ı hikmet eyleyen?"
Hem sakidir, hem bakidir nur-u Rahman'ım Ali.
Yetiş carımıza kurtar medet mürüvvet ya Ali.
Hak Muhammed buyurdu ki: "Yektir Ali, bir." Dedi.

"Hem evveli, hem ahiri, her şeye kadir." dedi.
"Ali'ye şirk koşanlar mutlaka kafir" dedi.
Hem sakidir, hem bakidir nur-u Rahman'ım Ali.
Yetiş carımıza kurtar medet mürüvvet ya Ali.

Bilindiği üzere Sünnilik ve Şiilikte Tanrı'dan başka bir varlığa uluhiyet atfetmek şirktir. Bu açıdan bakıldığında Aleviler, Sünnilik ve Şiilik inancına göre Tanrı'ya ortak koşanlar yani müşriklerdir.

Alevilikte tıpkı Hazreti İmam Ali gibi On İki İmamları oluşturan diğer imamlar da uluhiyet sahibidir. Aleviler On İki İmamları da Şiilerin algıladığı gibi algılamazlar. Şiiler İmamların, kendi anladıkları biçimde namaz kıldıklarına dayanarak Alevileri de namaza çağırmakta ve böylece Şiileştirmeye çalışmaktadırlar. Oysa Aleviler için On İki İmamlar taklit edilecek değil örnek alınacak önderlerdir. Birebir onların yaşadığı gibi yaşamaya çalışmak, onlar gibi namaz kılmak Aleviliğin kabul edebileceği bir şey değildir. Çünkü Alevilik kalıplara hapsolmayı ve her türlü zahiri sığılığı reddeden bir inançtır.

Aleviliği kimi kur'ansal hükümler karşısında kayıtsız kalmasından ötürü İslam dışı sayanlar da bilmelidir ki, aynı durum tüm İslam orijinli akımlar için de söz konusudur. Kur'an'da olduğu halde Sünni ve Şiilerin de uygulamadıkları pek çok hüküm mevcuttur. Kaldı ki bu hükümlerin çoğu da günümüz koşullarında uygulanma olanağı kalmayan hükümlerdir. Kur'an ayetlerinin çoğu tarihsel yani mensuhtur. Hükümü ortadan kalkmış ayetler Kur'an ayetlerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bu konuda "Laik Türkiye İçin Yükselen Alevilik" adlı kitabımızın "Aleviler ve Kur'an-ı Kerim" adlı bölümüne başvurulabilir. Kur'an'ın her çağda geçerli olabilecek hükümleri sadece inanca ve ahlaka dair hükümleridir. Dolayısıyla ibadet ve muamelat / toplumsal ve hukuksal düzenle ile ilgili ayetler zamana ve mekana kayıtlı ayetler olduklarından her çağda ve her toplumda birebir uygulanma olanağı bulunmayan ayetlerdir. Kuşkusuz bu gerçeği en iyi gören İslami akım da yine Alevilik akımıdır. Alevilik bu yönüyle de özgünlüğünü belli etmektedir. Aleviliğin bu konudaki özgünlüğünü de pek çok nefeste olduğu gibi Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli'nin şu sözünde duyumsamaktayız:

"Okunacak en büyük kitap insandır!"

Kimi Sünni misyoner çevrelere göre ise; "Alevilik dinsel bir kültürden ibaret olup Alevi ritüelleri de bu dinsel kültürün kültürel bir unsuru olarak etnolojik ve antropolojik değeri bulunan "saygın" öğelerdir. Alevi ritüelleri asli ibadet olma bakımından dinsel dayanaklardan yoksundur. Bu nedenle Aleviler için de asli ibadet biçimleri Sünni ritüellerdir. Beş vakit namaz, Ramazan Orucu, Kabe'yi ziyaret vb. Sünni dinsel ritüelleri reddetmedikleri sürece yapmasalar bile Aleviler de Müslüman sayılmalıdırlar. Uygulamadıkları bu ibadet biçimlerini de uygulama noktasına zamanla geleceklerdir. Bu nedenle ürkütmeden ve hatta gönüllerini okşayıcı sözlerle kendilerine özgü kültürel ritüelleri de sahiplenerek İslam'ın asli ibadet biçimlerini onlara benimsetmeliyiz. Muharrem orucunu övüp ardından Ramazan orucunu, cem ibadetini övüp ardından beş vakit namazı yavaş yavaş zerketmeliyiz."

Alevilere duyururum ki, kimi uzman ve sinsi Sünni misyonerlerin izlediği yol budur. O halde Aleviler kesin ve keskin bir kararlılıkla, onların iddia ettiği gibi birden fazla Aleviliğin değil tek bir Aleviliğin olduğunu ilan etmek ve onların istedikleri noktaya gelmeyeceklerini haykırmak için tüm misyonerlere şu yanıtı vermelidir:

Biz sizin gibi namaz kılmayız. Bizim namazımız cem ayinidir.

Cemimizin kaynağı Kırklar Meclisidir.

Biz Ramazan'da oruç tutmayız. Bizim orucumuz Muharrem Orucudur.

Bizim ibadethanemiz camiler değil cem evleridir.

Biz saz çalar, semah döner, böylece Hakk'a ibadet ederiz.

Biz taştan duvara değil insana secde ederiz.
Nefeslerimiz ayet, bağlamamız "Telli Kur'an"dır.
Biz anlamadığımız bir dille değil anadilimiz olan Türkçe'mizle ibadet ederiz.
Biz mollaların değil, dedelerin / babaların yolundan gideriz.
Biz hurafelere değil bilime itibar ederiz.

Birbirinden farklı Aleviliklerin olduğunu iddia edenler bilmelidirler ki tek bir Alevilik vardır. Bölgeden bölgeye ve yöreden yöreye kendini gösteren kimi küçük farklılıkları Aleviliğin homojen bir inanç olmadığı savlarına dayanak oluşturmak isteyenler Aleviliği istedikleri noktaya sürükleyemeyeceklerdir. Çünkü tüm Alevileri birbirine bağlayan ve TEK BİR ALEVİLİK gerçeğini oluşturan değerler bellidir. Bütün Alevilerin üzerinde ittifak ettiği konuları bir kez daha anımsatarak konumuzu bağlayalım:

Alevilerin ibadeti ayin-i cemdir. Namaz değil!
Alevilerin orucu Muharem'dir. Ramazan değil!
Alevilerin ibadet yeri cem evleridir. Camiler değil!
Alevilerin inanç önderleri dedeler ve babalardır. Mollalar değil!
Alevilere göre okunacak en büyük kitap insandır!
Alevilere göre insan Konuşan Kur'an'dır!
Alevilere göre bağlama TELLİ KUR'AN'DIR!
Alevilere göre devriye ve tenasüh haktır!
Alevilere göre semah Hazreti Muhammed'in müminlere armağan ettiği bir ibadettir.
Alevilere göre Hazreti Muhammed nebi, Hazreti Ali velidir.
Alevilere göre Hazreti İmam Ali tanrısal bir kimliğe sahiptir.
Aleviler taştan bir binaya değil insana secde ederler.

Tüm bunlara karşın yine de büyük bir alçak gönüllülük örneği olarak Alevilerce ifade edildiği üzere "Yol bir, sürekin birdir."

Dipnotlar:

1. Kur'an- ı Kerim, Al-i İmran Suresi, 191. ayet.
2. Kur'an- ı Kerim, Bakara Suresi, 183. ayet.

Mustafa Cemil Kılıç: Alevi İbadetlerinin İslam'daki Yeri. Etik Yayınları, İstanbul 2007, 207 S., ISBN 978-975-8565-44-3

<http://kanalkultur.com/de/content/view/297/35/>

Cemal Şener: Aleviler için tarihi bir eser

İlahiyatçı-Sosyolog Mustafa Cemil Kılıç'ın elinizde tuttuğunuz, "Alevi İbadetlerinin İslamdaki Yeri" adlı kitabı Aleviler açısından tarihi öneme sahip bir eserdir.

Aleviler; tarihleri boyunca (ki bu tarihi Türkler'in İslamiyeti kabul etmesi ile başlatırsak yaklaşık 600-700 yıldır İslamiyet'in doğuşu ile başlatırsak 1400 yıldır) yaptıkları ibadetlerin İslami olduğunu ispatlamak için resmi İslami otoriteleri bir türlü ikna edememişlerdir. Onların yaptıkları ibadetler bazı İslami kesimlerce tarih boyunca hep yadırganmıştır. Yok sayılmıştır. Onların "Allah, Muhammed, Ali" yolundaki ibadetlerine karşı hep kör, sağır ve dilsiz davranılmıştır. Onların ibadetleri en insafli Sünni ve Şii ilahiyatçılar tarafından bile adeta İslam dışında İslamın ayarı düşük bir yorumu olarak ifade edilmiştir. Aleviler'in; "Biz İslamın Özüyüz" çığlığı tarih boyunca duyulmamaya çalışılmıştır.

Mustafa Cemil Kılıç bu kitabında Sünni İslami anlayıştan gelen bir Türkmen İlahiyatçı olarak Aleviler'in bu tarihi çığlığına kulak vermiş ve onların ne demek istediğini okuyucusu ile paylaşmaya çalışmıştır.

Alevi-Bektaşî kültürel ikliminden gelen insanlarımız iyi bilirler. Bizim dedelerimiz ve babalarımız sürekli yaptıkları Cem'in, tuttıkları Muharrem Orucu ve Hızır Orucu'nun Kur'an kaynaklı olduğunu anlatmaya çalışırlar. Cemevi'nde, dergahta, meydanaevinde yaptıkları Cem'in Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ninde katıldığı Kırklar Cemi'nden geldiğini anlatmaya çalışırlar.

Ama bu olguya, Aleviliğe-Bektaşîliğe mezhebi bakan Sünni ulema hep ön yargılı yaklaşmıştır. Sürekli küçümseyerek yaklaşmıştır. Sürekli bu durumun Alevilerin kendini savunmak amacı ile başvurdukları bir argüman olarak bakmışlardır. Onların dediklerini anlamak yerine onların yoldan sapmış sapkınlar olduğunu bu nedenle asimile edilip doğru yola getirmek gerekir diye bakmışlardır.

Alevi-Bektaşî toplumunun 1400 yıldır devam eden bu çığığını duyup bizlerle paylaşan ilahiyatçı-sosyolog Mustafa Cemil Kılıç, Alevilerin-Bektaşîlerin yaptıkları ibadetleri Kuran'a dayanarak bu kitabında yorumlamaktadır. Alevilerin-Bektaşîlerin ibadetlerinin ne denli İslam'ı olduğunu Kuran'a göndermeler yaparak göstermektedir.

Bazı İslami yorumlarda, “ne denli düzgün, namuslu, şerefli, hak yemeyen, herkesin hakkına-hukukuna saygılı Allah'ını, Peygamberini, Kuran'ı seven bir insan olursan ol eğer beş vakit camide kılınan namazı kılmıyorsan ya da Şii isen üç vakit camide kılınan namazı kılmıyorsan, Ramazan ayında tutulan 30 gün orucu tutmuyorsan sen ağzınla kuş tutsan İslam olamazsın yargısı hakimdir. Adeta camide kılınan 5 ya da 3 vakit namazı kılmıyorsan, Ramazan'da tutulan 30 gün orucuda tutuyorsan tamamdır. Onun dışında yaptıkların önemli değildir” anlayışı hakimdir. Bu anlayış ne yazık ki topluma mezhebi bir anlayışla bakan İslamcı kesimlerde hakim bakış açısıdır.

Aleviler, ne denli düzgün, dürüst, namuslu, kul hakkı yemeyen, Allah'ı, Muhammed'i seven, Kuran'ı Kerim'i seven sayan, peygamberin torunları için onların babaları Hz. Ali için canlarını vermeye hazır olsunlar hiç önemli değildir. Eğer onlar camide kılınan beş vakit namazı kılmıyorsa, 30 gün Ramazan Orucu'nu tutmuyorlarsa bu anlayışa göre; onlar Rafizidir, onlar sapkındır, onlar kafirdir.

İşte bu kitapta İlahiyatçı-Sosyolog Mustafa Cemil Kılıç bu olgunun böyle olmadığını Alevilerin yaptıkları ibadetlerin Kuran kaynaklı olduğunu en az kendilerini Sünni ve Şii kabul eden Müslümanlar kadar İslam'a uygun olduğunu hatta İslamın orjinal yorumu olduğunu gösteriyor.

Bu nedenle bu konuda bilgilenmek isteyen herkes için tarihi öneme sahip bir eserdir. Özellikle; Alevi dedelerinin, Alevi aydınlarının, Alevi yöneticilerin mutlaka ama mutlaka okuması gereken bir kitap kabul edilmelidir.

Aleviler değerli yazar Mustafa Cemil Kılıç'a bu eseri yazdığı için teşekkürlerini en azından bu kitabı okuyarak yerine getirmelidirler.

Bu satırların yazarı ise, Mustafa Cemil Kılıç'a bu eseri için ne denli parlak kelimelerle teşekkür etse de bunun yetersiz olduğunun bilincindedir. Yine de Mustafa Cemil Kılıç'ın saygı duyduğum uğraşı için binlerce teşekkürler, sevgiler, saygılar...

Nisan 2007 / İstanbul